

Majitelé Bohumínského panství a jejich sídlo

Autor Mgr. Jan F. Teister

„ ... Nejvhodnějším místem pro stavbu vesnického šlechtického sídla byla říční ostrožna, která se dala snadno opevnit. ... V místech, kde se žádná taková ostrožna nenacházela, bylo toto sídlo většinou situováno do blízkosti řek, kde by bylo možné také založit rybník a z něho v případě ohrožení naplnit obranný příkop.

... Vesnická opevněná sídla šlechty (tvrze), které mívaly povětšinou zjednodušenou podobu hradních stavebních článků, plnili mimo obranné taktéž hospodářskou funkci - jejich součástí tudíž na rozdíl od hradů bývaly také nejrůznější hospodářské budovy. ... “

Petráň, J.: *Dějiny hmotné kultury I./1*

Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 419 - 420.

Bohumínská tvrz (hrad) v nejstarších dobách nazývaná též Barutswerde (výjimečně Borutwerde) se nacházela na levém břehu řeky Odry, tj. na opačném, než bylo lokalizováno samotné město Bohumín.

První, i když na bližší informace dosti skoupá, písemná zmínka o zdejší tvrzi se objevuje v listině ratibořského kníže Hanuše I. vydané Paškovi z Barutswerde dne 6. ledna 1373. Údajně se jednalo o pouhou kopii listiny vydané posledním ratibořským vévodou z piastovské dynastie (původní ratibořské větve) Leškem v roce 1325 zničené při požáru.

„ ... Barutswerdové však bohumínskou tvrz nezaložili, nýbrž ji spolu s celým panstvím s naprostou určitostí převzali od jeho pravděpodobných zakladatelů - Baruthů původem z Horní Lužice. ... “

Bakala, J.: *Počátky města Bohumína.*

In: Bohumín. Studie a materiály k výstavbě města. Ostrava, Profil, 1976, s. 60.

Werner z Barutswerde, prvorozený syn Paška - zakladatele rodu Rašiců, nazývající se taktéž z Bohumína (de Oderberg), se stal držitelem bohumínského panství a tamní tvrze prokazatelně nejspíše v roce 1338. Jeho jméno, jakožto jednoho z přítomných svědků, se poprvé objevuje v listině vydané vévodou opavským a ratibořským Mikulášem II. právě 21. září 1338.

Jeho syn Pašek z Barutswerde nebo též z Bohumína v roce 1365 rozšířil na krátký čas toto panství o Německou a Polskou Lutyni, které získal koupí za 400 hřiven stříbra od těšínského knížete Přemka.

„ ... Šlechtici, kteří se označovali predikátem z Barutswerde nebo z Bohumína, patřili k velmi rozšířenému rodu Rašiců podle vesnice Rašice na Ratibořsku. Znakem tohoto rodu byly dvě věže. ... Členové této větve Rašiců se nazývali páni z Bohumína nebo Barutswerde i později, kdy již ztratili bohumínské panství a získali panství Račas v Polsku na Radomsku, podle něhož se také později pojmenovali. ... “

Bakala, J.: *Počátky města Bohumína.*

In: Bohumín. Studie a materiály k výstavbě města. Ostrava, Profil, 1976, s. 59.

Ondřej Tworkovskému z Tworkova a později jeho bratřím Čeňku a Mikuláši Tworkovským z Tworkova spolu s Benešem ze Swierklan připadlo (snad někdy kolem roku 1409) bohumínské panství z rozhodnutí ratibořského knížete Hanuše I.

Dalším jeho majitelem se stal Bělík z Kornic, který se v kupní smlouvě ze dne 14. září 1422 mimo jiné zavázal v případě války nechat bohumínskou tvrz otevřenou pro ratibořského knížete. Ten také bohumínské panství, tj. tvrz a městečko Bohumín spolu s vesnicemi Kopytov a Šunychl, o rok později (1423) rozšířil o Stary a Nowy Zabełków (PL), Odru (PL), Lhotu a Pudlov.

V roce 1435 již „seděl“ na Bohumíně jeho syn Matěj Bělík z Kornic, bratr Jana Bělíka z Kornic.

„ ... Franz Dostal ve své knize „Geschichte der Herrschaft und der Stadt Oderberg samt Umgebung“ uvádí, že lidé po četných pohromách nejenom živelného rázu začali ve znaku města Bohumína (míněno Starého Bohumína) vidět zlomený kříž, na jehož příčném břevnu je na obou koncích umístěn bochník chleba - symbol pokory a prosby proti případnému dalšímu hladomoru, moru a smrti.

... Ve skutečnosti se ale jedná o erb šlechtického rodu pánů z Kornic, bývalých majitelů Bohumína, který začalo město Bohumín užívat již někdy od první poloviny 15. století. ... “

Šíma, B.: Znak města Bohumína.

In: Bohumín. Studie a materiály k výstavbě města. Ostrava, Profil, 1976, s. 492.

V roce 1451 získal bohumínskou tvrz, město a všechny přilehlé vesnice koupí Jan Tovačovský z Cimburka na Starém a Novém Jičíně, jemuž o dvacet let později český král Vladislav Jagellonský propůjčil taktéž právo vybírání mýta (cla). V roce 1473 odkoupili bohumínské panství bratři Jan a Štěpán z Vrbna. Po Janově smrti je ale Štěpán z Vrbna prodal Janu Buřejovi z Klvova v roce 1482.

„ ... Jan Buřej z Klvova a na Bohunčí (Bohumíně) zemřel před rokem 1485, bez dědiců. Jako uprázdněné léno mělo bohumínské panství připadnout knížeti ratibořskému. Poněvadž se však o dědictví přihlásil roku 1485 Petr Buřej z Klvova, zřejmě vzdálenější příbuzný zemřelého Jana, nastal spor o dědictví, které rozsudkem magdeburského práva bylo přiznáno knížeti ratibořskému. ... “

Šíma, B.: Z kroniky města Bohumína a jeho okolí od poloviny 15. do konce 17. století.

In: Bohumín. Studie a materiály k výstavbě města. Ostrava, Profil, 1976, s. 70

Ratibořský kníže Hanuš III. udělil bohumínské panství již 13. listopadu 1486 v léno Sobkovi Bělíkovi z Kornic za 4.200 červených zlatých uherských. Ten je však ratibořskému knížeti listinou sepsanou dne 1. května 1492 v Ostravě údajně nepříliš dobrovolně „vrátil“ za náhradu 5.000 uherských zlatých. Stížnost Sobka Bělíka z Kornic u českého krále Vladislava Jagellonského na ratibořskou kněžnu Machnu (Magdalénu), že jej její tou dobou již zemřelý manžel ratibořský kníže Hanuš III. (+ 1493) zavázal slibem k prodeji Bohumína, byla ale na základě královského nařízení dne 25. srpna 1494 rozsouzena v jeho neprospěch.

„ ... Ratibořský kníže Valentin Hrbatý - poslední Přemyslovec ve Slezsku, přejal po svých rodičích ratibořském knížeti Hanušovi III. a kněžně Machně, a též po svých bratřích Mikuláši VI. a Hanušovi IV., mnoho dluhů, pročez na hlavním listě, daném v Ratiboři dne 27. ledna 1509, ručí i město Bohumín za svého knížete. ... “

Šíma, B.: Z kroniky města Bohumína a jeho okolí od poloviny 15. do konce 17. století.

In: Bohumín. Studie a materiály k výstavbě města. Ostrava, Profil, 1976, s. 72.

Tvrz i městečko Bohumín spolu s vesnicemi Bełszycą (tu k bohumínskému panství připojil až ratibořský kníže Hanuš III. v roce 1492), Wielkimi Gorzycami (PL), Kopytovem, Olzą

(PL), Odra (PL), Pudlovem, Šunychlem, Starym a Nowym Zabelkowem (PL) pak ratibořský kníže Valentin Hrbatý odprodal opolskému knížeti Janu (od 14. září 1521 též kníže ratibořský) dne 9. července 1521 za 5.777 uherských zlatých.

Díky poměrně častému střídání majitelů bohumínské tvrze v 15. a 16. století, kteří zde sotva nastálo bydleli, byla plně zachována její obranná funkce, o čemž taktéž svědčí zmínka z roku 1541, kdy před hrozícím tureckým vpádem došlo nejenom k vyspravení jejího opevnění, ale i zásobení potravinami a střelivem na jeden rok.

Opolský a ratibořský kníže Jan z rodu Piastovců však neměl dědice, a proto se souhlasem českého krále Ludvíka Jagellonského, dle listiny ze dne 30. dubna 1523 dané v Budíně, tvrz a město Bohumín v roce 1523 prodal Georgu, zvanému též Pobožný, z ansbašské větve Hohenzollernů. Okolní vesnice mu ale předal až o čtyři roky později v roce 1527.

„ ... Georg Hohenzollern měl po dohodě s císařem a českým králem Ferdinandem I., který se zdráhal uznat privilegium svého předchůdce - českého krále Ludvíka Jagellonského, obdržet ... bohumínské panství jako zástavu po tři mužské, manželské osobní dědice - po smrti jeho pravnuka případně českému králi bezplatně, avšak za náhradu meliorací. ... “

Šíma, B.: *Z kroniky města Bohumína a jeho okolí od poloviny 15. do konce 17. století.*
In: Bohumín. Studie a materiály k výstavbě města. Ostrava, Profil, 1976, s. 74.

Georg Friedrich Hohenzollern, syn Georga Hohenzollerna, zemřel 25. dubna 1603 bezdětný. Jím vlastněné město Krnov, panství Bohumín a Bytom i přes protesty císařů a českých králů Rudolfa II. a Matyáše protiprávně zabral jeho bratranec Joachim Friedrich z braniborské větve Hohenzollernů, který jej dne 3. ledna 1607 předal svému druhorozenému synovi Johannu Georgu Krnovskému.

„ ... Roku 1610 soudně napadl císař a český král Rudolf II. neoprávněné držení majetku Johannem Georgem Krnovským. Aby byl proces urychlen, dal císař a český král Matyáš roku 1615 oddělit žalobu na vydání Krnovska od žaloby na vydání panství Bohumín a Bytom. ... Rozsudek, jímž byla Johannu Georgu Krnovskému panství Bohumín a Bytom odňata, byl vynesena teprve po osmi letech (1618) - bohumínské panství měl nejpozději do šesti týdnů a tři dnů odstoupit právoplatnému majiteli - císaři a českému králi Matyášovi, kdežto bytomské panství měl témuž předat za náhradu zástavní částky a pořízení zlepšení. ... “

Šíma, B.: *Z kroniky města Bohumína a jeho okolí od poloviny 15. do konce 17. století.*
In: Bohumín. Studie a materiály k výstavbě města. Ostrava, Profil, 1976, s. 76.

Johann Georg Krnovský si ale dokázal podržet bohumínské a bytomské panství ještě po dobu několika dalších let.

Při svém vojenském tažení do Uher v roce 1621 dokonce zanechal na bohumínské tvrzi sedm rot vojska, jehož váhaví důstojníci jakmile zjistili blízkost císařské armády, vyslali k ní trubače a vzdali se. Tento postup odsoudil Friderico Lucae ve svých Schlesiens Denkwürdigkeiten, vydaných ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1689.

„ ... Podle urbáře z roku 1603 byla bohumínská tvrz ve skutečnosti prostá dvouposchod'ová budova - částečně masivní postavena ze dřeva a pokrytá šindelem. ... Nedaleko od mostu přes řeku Odru se nacházel přístavek s vjezdem a malou stavbou asi pro hlídače u brány a dvorem se stájemi. Zde se nacházel i pivovar, sladovna a pekárna. ... Druhý most vedl přes hradní příkop k samotné tvrzi, na jejíž dvou vyzděných patrech, které měly jen dvě větší dvorské komnaty a dále menší pokoje (včetně ložnic), byla dřevěná stavba. Vedle se

nacházel menší dům s přístavkem a s nadstavbou ze dřeva, sloužící jako sýpka. ... Nedaleko bylo předhradí (Althof) s obytným domem, stájemi a kůlnami, stodolami, ovčínem a příbytkem pro ovčáky. Nechyběla ale ani ovocná a zeleninová zahrada. ... “

Molnárová, I.: *Bohumínská tvrz.*

In: *Oko - Bohumínské městské noviny* roč. ... / ..., č. ..., s. 16.

Henckelové (od roku 1636 se šlechtickým predikátem von Donnersmarck und Vösendorf) jsou v souvislosti s držením bohumínského panství poprvé zmiňováni již v roce 1603, kdy bylo Lazaru Hencklovi (st.) přislíbeno za poskytnutí císaři a českému králi Rudolfu II. půjčky na turecké války ve výši 500.000 Zl. Úředně mu ale bylo toto panství připsáno až po ukončení vleklého soudního sporu s Johannem Georgem Krnovským dne 17. května 1618.

S konečnou platností se pak majitelem bohumínského panství stal po zaplacení 500.000 Zl, proti odškodnění dědiců hraběte Karla z Harachova, kterému bylo v roce 1625 přirčeno dědické právo na těchto panstvích, částkou 50.000 Zl, Lazar Henckel (ml.) dne 26. května 1629.

„ ... Na četné prosby Henckelů von Donnersmarck vyčlenil císař a český král Leopold I. v roce 1697 panství bohumínské z knížectví opolsko - ratibořského a udělil mu statut nižšího svobodného stavovského panství - tzv. status minor. ... “

Drkalová, V.: *Správní vývoj Bohumínska.*

In: *Bohumín. Studie a materiály k výstavbě města.* Ostrava, Profil, 1976, s. 10.

Tehdy se také bohumínská tvrz stala téměř na dvě století stálým šlechtickým sídlem. Henckelové von Donnersmarck proto tuto tvrz přestavěli na zámek a v jeho okolí založili park.

„ ... Za Henckelů von Donnersmarck ovládal bohumínský zámek, který byl vyňat z katolické protireformace, i nadále duch protestantismu. ... Jeho brány byly otevřené méně či více vyhlášeným učencům tehdejšího protestantského světa, kteří zde nalézali bezpečné útočiště. ... “

Šmerda, M.: *Vrchnost, město a poddaný lid na Bohumínsku v 18. století.*

In: *Bohumín. Studie a materiály k výstavbě města.* Ostrava, Profil, 1976, s. 102 - 106.

Po válce o tzv. rakouské dědictví v roce 1742 bylo bohumínsté panství rozděleno na dvě části. Bohumínský (od roku 1823 přejmenovaný na annaberský) zámek spolu s vesnicemi Bełsznicą (PL), Olzą (PL), Odrą (PL), Małymi a Wielkimi Gorzycami (PL) a Zabełkowem (PL) se ocitl na území Pruska.

Pruskou část bohumínského panství v roce 1803 získal Benjamin Jeremiáš Förster. Adamu von Gruttschreiber připadla roku 1817, který ji ale obratem o dva roky později za 38.000 tolarů prodal Janu Maxu Dittrichovi po jehož smrti v roce 1836 vše připadlo Eduardovi Dietrichovi. V roce 1844 přechází vlastnické právo na Františka Huberta Stöckera von Majerhof, od nějž zámek s okolními vesnicemi roku 1846 za 189.000 Zl odkoupil Salomon Majer von Rothschild.

„ ... Členové tohoto nejbohatšího evropského rodu bankéřů, finančníků a podnikatelů židovského původu byli do šlechtického stavu nobilitováni teprve v roce 1817. ... Jejich panství se nacházela např. v Anglii, Čechách, Francii, Německu, Rakousku,

... Vídeňská větev rodu Rothschildů, v čele s hlavou zdejšího bankovního domu svobodným pánem Salomonem Mayerem von Rothsildem, se významnou měrou zasloužila o industrializaci a vůbec ekonomický rozvoj ostravské oblasti. ... Zejména ve Slezsku se

podářilo svobodnému pánu Salamonovi Meyererovi von Rotschildovi rozsáhlý pozemkový majetek, který jeho potomci zdárně rozmnožovali. ... “

Paček, V. - Plačková, M.: *Šilheřovice*.
Šilheřovice - Háj ve Slezsku 2006, s. 79 - 80.

Zámecký hotel v Chałupkach (PL), jenž byl do dnešní podoby přestavěn v roce 1907, je v současné době majetkem gminy Krzyzanowice.